

Sygn. akt I UK 1/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania T. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 czerwca 2012 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 21 lipca 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 lipca 2011 r. Sąd Apelacyjny Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od

wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2010 r., zmieniającego decyzje organu rentowego z dnia 10 marca i 9 kwietnia 2010 r. i przyznającego wnioskodawcy T. J. prawo do emerytury od dnia 1 marca 2010 r. (punkt I wyroku) i orzekającego o zwrocie kosztów zastępstwa procesowego (punkt II wyroku).

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca, ur. 7 stycznia 1950 r., udowodnił łącznie 26 lat 8 miesięcy i 24 dni okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 13 lat i 4 miesiące zatrudnienia w warunkach szczególnych, rozwiązał stosunek pracy i nie jest członkiem OFE. Oprócz okresów uznanych przez organ rentowy wnioskodawca pracował w warunkach szczególnych, w pełnym wymiarze czasu pracy, w: 1/ Zakładzie Przetwórczo-Handlowym w P. Centrali Rybnej w W. w okresie od 16 lutego 1988 r. do 30 kwietnia 1988 r. jako palacz w kotłowni nieautomatyzowanej, gdzie zajmował się nadzorem i obsługą pieców; 2/ „A.” s.c. Przedsiębiorstwie Montażowo-Budowlanym w P. w okresie od 1 października 1994 r. do 31 grudnia 1994 r. jako malarz-piaskarz, praca ta była wykonywana w pomieszczeniu malarni jak i na zewnątrz, gdzie była pracą na wysokości; 3/ Przedsiębiorstwie Remontowo-Budowlanym „T.- K.” w P. w okresie od 12 maja 1997 r. do 15 stycznia 1998 r. jako malarz-piaskarz, praca ta polegała na czyszczeniu wewnątrz zbiorników, po piaskowaniu oczyszczone powierzchnie były zabezpieczane farbą; 4/ Przedsiębiorstwie „T.” Sp. z o.o. w W. w okresie od 12 maja 1997 r. do 15 stycznia 1998 r. także jako malarz-piaskarz; 5/ P.j Drukarni Akcydensowej Przedsiębiorstwie Państwowym w P. w okresie od 29 lutego 1996 r. do 30 kwietnia 1996 r. jako palacz w kotłowni nieautomatyzowanej.

Decyzją z dnia 10 marca 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury z uwagi na brak udokumentowanych 15 lat stażu pracy w szczególnych warunkach. Stanowisko takie podtrzymał w kolejnej decyzji z dnia 9 kwietnia 2010 r.

Po rozpoznaniu odwołania Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca udowodnił wymagane 15 lat pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43 ze zm., zwanego dalej

rozporządzeniem z 7 lutego 1983 r.), ponieważ prace, które wykonywał w zatrudniających go przedsiębiorstwach, były wymienione w wykazie A do tego rozporządzenia, a spełniał pozostałe warunki wymagane do nabycia tzw. emerytury wcześniejszej.

W apelacji organ rentowy zanegował to, że wnioskodawca spełnił warunki z art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm. zwanej dalej ustawą o emeryturach i rentach), gdyż. nie udowodnił 15 lat pracy w warunkach szczególnych do 31 grudnia 1998 r., lecz jedynie 14 lat, 7 miesięcy i 17 dni. Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżony wyrok, mimo wad uzasadnienia, odpowiada prawu. Sąd Okręgowy nie wskazał jedynie adekwatnej właściwej podstawy materialnoprawnej, tj. art. 184 ust. 1 i 2 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach. Wprawdzie, słusznie wykazał apelujący, że Sąd Okręgowy błędnie ustalił daty zatrudnienia wnioskodawcy w "T.-K." od 12 maja 1997 r. do 15 stycznia 1998 r., zamiast w okresach od 22 maja do 24 sierpnia 1996 r. i od 2 września do 30 listopada 1996 r., jednakże była to omyłka pisarska. Zasadnie podniesiono też w apelacji, że z postawy faktycznej nie wynikała możliwość zaliczenia wnioskodawcy okresu zatrudnienia w „A.” A. B. do stażu pracy w warunkach szczególnych, gdyż na to nie pozwalał „brak jakichkolwiek ustaleń w tym przedmiocie”. Tym niemniej błędne jest twierdzenie organu rentowego, że bez tego okresu wnioskodawca nie wykazał wymaganych 15 lat pracy w szczególnych warunkach. W ocenie Sądu Apelacyjnego, wyliczając staż pracy w warunkach szczególnych na 14 lat 7 miesięcy i 17 dni organ rentowy bezzasadnie pominął okresy niezdolności ubezpieczonego do pracy z powodu choroby, przypadające po roku 1991. Tymczasem zgodnie z art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach (wprowadzonym ustawą zmieniającą z dnia 20 kwietnia 2004 r., Dz.U. Nr 121, poz. 1264 i obowiązującym od 1 lipca 2004 r.), okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby, nie wlicza się do ustalania okresów zatrudnienia w warunkach szczególnych lub szczególnym charakterze. Regulacja ta nie ma jednak zastosowania przy ocenie nabycia prawa do emerytury przed dniem 1 lipca 2004 r. i dotyczy osób wymienionych w art. 184

ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W przepisie tym ustawodawca zapewnił ochronę ekspektatywy prawa podmiotowego ubezpieczonym, którzy w dniu 1 stycznia 1999 r. wypełnili warunki dotyczące stażu ogólnego i szczególnego. Ochrona ta nie wygasła wskutek odmiennego ustalania okresów zatrudnienia w warunkach szczególnych od dnia 1 lipca 2004 r. Toteż wykazanie na dzień 1 stycznia 1999 r. okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymaganego w art. 184 ustawy, wyłącza ustalanie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a ustawy. Sytuacja taka zachodziła w rozpatrywanej sprawie, ponieważ ubezpieczony w dniu 1 stycznia 1999 r. legitymował się zatrudnieniem w warunkach szczególnych w wymiarze przenoszącym 15 lat, a zatem nie jest dopuszczalne obliczanie tego stażu według stanu, w którym ubezpieczony ukończył wymagany wiek emerytalny 60 lat w dniu 7 stycznia 2010 r., przez pomijanie „wcześniejszych” okresów niezdolności do pracy z powodu choroby już na podstawie art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1/ art. 184 w związku z art. 32 ust. 1a pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach w związku z § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na zaliczeniu do okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych okresów pobierania zasiłku chorobowego. Jako okoliczność przemawiającą za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano jej oczywiste uzasadnienie, ponieważ stosownie do § 2 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. „okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, a okresy pobierania zasiłku chorobowego nie są tożsame z okresami wykonywania pracy. W konsekwencji Sąd Apelacyjny niesłusznie zaliczył odwołującemu do pracy w warunkach szczególnych okresy niezdolności do pracy przypadające po dniu 14 listopada 1991 r.”. Skarżący podniósł, że od 1 lipca 2004 r., zgodnie z dodanym art. 32 ust. 1a pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, przy ustalaniu okresów zatrudnienia w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Intencją ustawodawcy było zawężenie okresów pracy w warunkach szczególnych do tych okresów zatrudnienia, w których praca była rzeczywiście wykonywana, z pominięciem okresów pozostawania w zatrudnieniu, w których nie występuje świadczenie pracy, także z powodu choroby. W sprawie wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. spełnił dwie przesłanki wymagane do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 184 tej ustawy. Trzecia przesłanka tj. osiągnięcie wymaganego wieku ziściła się w 2010 r. Zdaniem skarżącego, możliwość zaliczania okresów pobierania zasiłku chorobowego do okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych odnosi się jedynie do tych osób, które spełniły wszystkie przesłanki do nabycia prawa do emerytury do dnia 1 lipca 2004 r., w tym także przesłankę wieku wymaganego do emerytury.

W konsekwencji skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący organ rentowy nie dostrzegł zacytowanego przez siebie samego w skardze kasacyjnej art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, który stanowi, że ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie tej ustawy osiągnęli: 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27. Ten intertemporalny przepis (art. 184 ust. 1), który został pomieszczony w przepisach przejściowych ustawy o emeryturach i rentach oraz nie wymagał spełnienia do dnia 1 lipca 2004 r. wszystkich przesłanek wymaganych do nabycia prawa do spornej

emerytury, w tym w szczególności podnoszonej przez skarżącego „przesłanki wieku uprawniającego do emerytury”. Taką, zgodną z brzmieniem wymienionego przepisu, wykładnię Sąd Najwyższy zaprezentował w wyroku z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09 (OSNP 2011 nr 19-20, poz. 260), uznając, że osiągnięcie do dnia 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy, obowiązujących od dnia 1 lipca 2004 r. W motywach tego judykatu Sąd Najwyższy wskazał, że wyjaśnione kontrowersje sprowadzały się do określenia wzajemnego stosunku przepisów art. 184 do art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach, w związku ze zmianami stanu prawnego wprowadzonymi do art. 32, który określa warunki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze po dniu 1 lipca 2004 r. W przepisie tym postanowiono, że przy ustalaniu takich okresów zatrudnienia nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik po dniu 14 listopada 1991 r. otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa (pkt 1) oraz okresów, w których na mocy szczególnych przepisów został zwolniony od świadczenia pracy, z wyjątkiem okresu urlopu wypoczynkowego (pkt 2), który (art. 32 ust. 1a pkt 2) został uchylony ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz. 1412.), zatem wyłączeniu ulegają okresy niezdolności do pracy z powodu choroby i macierzyństwa. Ustawodawca, wprowadzając zmiany pojęcia „zatrudnienia w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze”, nie uchwalił przepisów międzyczasowych, w związku z czym zakres stosowania art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych był przedmiotem skargi konstytucyjnej opartej na zarzucie jego niezgodności z art. 2 i 32 ust. 1 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 lipca 2008 r., K 33/06 (OTK-A 2008 nr 6, poz. 106), uznał za właściwą dla oceny konstytucyjności omawianego przepisu chwilę powstania prawa podmiotowego, w tym wypadku prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach, ale równocześnie stwierdził, że oceniana zmiana może mieć zastosowanie wyłącznie

na przyszłość. To orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego nie budzi wątpliwości w zakresie, w którym odnosi się do stosunków powstałych po dniu 1 lipca 2004 r.

Tymczasem w art. 184 ustawy, obejmującej stany „zastane” w dniu jego wejścia w życie, ustawodawca nie zróżnicował przesłanek nabycia prawa do emerytury przez osoby wykonujące pracę w warunkach szczególnych w zależności od dat ich urodzenia, a w efekcie od daty osiągnięcia wymaganego wieku emerytalnego (art. 32 i art. 46 ustawy). W tym jednym przypadku uregulował odrębnie, tj. „osobno” i w sposób szczególny, sytuację prawną osób ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które w dniu wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach (1 stycznia 1999 r.) legitymowały się już okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym oraz okresem składkowym i nieskładkowym z art. 27 ustawy (co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn). Oznaczało to, że celem tego szczególnego przepisu (art. 184 ustawy o emeryturach i rentach) było utrzymanie uprawnień emerytalnych dla tych ubezpieczonych, którzy w chwili wejścia w życie tej ustawy spełniali warunki przejścia na emeryturę w niższym wieku emerytalnym, z wyjątkiem warunku osiągnięcia tego wieku, o którym mowa w art. 32 tej ustawy. Dlatego Sąd Najwyższy uznaje art. 184 ustawy o emeryturach i rentach za samoistną podstawę nabycia prawa do emerytury „w oderwaniu od daty osiągnięcia wieku emerytalnego” (por. uchwałę z dnia 8 lutego 2007 r., II UZP 14/06, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 199, lub wyrok dnia 18 lipca 2007 r., I UK 62/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 269). Odnosząc się do relacji pomiędzy art. 184 i wprowadzonym później art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na uzasadnione stosowanie art. 184 do tych ubezpieczonych, którzy w dniu 1 stycznia 1999 r. osiągnęli wymagany staż ubezpieczeniowy, w tym okres pracy w szczególnych warunkach, choć nie osiągnęli wieku emerytalnego, a ten warunek osiągnęli po wejściu w życie ustawy, nie później niż do dnia 31 grudnia 2008 r. Oznacza to, że ubezpieczeni, do których ma zastosowanie art. 184 ustawy, mogą realizować prawo do emerytury na „starych” zasadach po osiągnięciu wieku emerytalnego. Koresponduje to poglądem o ustanowieniu w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach odrębnej kategorii ubezpieczonych, co znajduje

potwierdzenie w jej art. 24, w którym ubezpieczeni urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., zatrudnieni w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, zostali wyłączeni z regulacji emerytur pomostowych. W konsekwencji utrwał się w judykaturze pogląd, że w art. 32 ust. 1a ustawodawca wprowadził istotną zmianę w stanie prawnym, w którym niemożliwe było w drodze wykładni pomijanie w stażu ubezpieczenia okresów niezdolności do pracy z powodu choroby przy ocenie nabycia prawa do emerytury przed dniem 1 lipca 2004 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 361 oraz II UK 215/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 360 oraz z dnia 7 lutego 2006 r., I UK 154/05, niepublikowany). Oznacza to, że zaliczanie do stażu pracy w szczególnych warunkach wcześniejszych okresów zatrudnienia, które przypadły przed 15 listopada 1991 r., ustawodawca rozstrzygnął przez wyłączenie takich ubezpieczonych z oddziaływania art. 32 ust. 1a ustawy, co potwierdza jej art. 184 ustawy o emeryturach i rentach, w którym ustawodawca „utrwał sytuację osób, które w dniu wejścia w życie ustawy wypełniły warunki stażu szczególnego i ogólnego i zadeklarował ich przyszłe prawo do emerytury w wieku wcześniejszym. Przez wydanie tego przepisu nastąpił stan związania, tj. zobowiązania się przez Państwo do powstrzymania się od jakiegokolwiek ingerencji w istniejące prawo tymczasowe. Dlatego przewidziana w ustawie ekspektatywa prawa do emerytury nie mogła wygasnąć na skutek wprowadzenia nowej regulacji ustalania stażu zatrudnienia. Gwarancji przyszłego prawa do emerytury złożonej wobec osób, o których mowa w art. 184 ustawy, ustawodawca nie mógł już naruszyć przez ustalenie innego sposobu wyliczenia ich stażu ubezpieczenia”. Uzasadnia to stanowisko, że wykazanie w dniu 1 stycznia 1999 r. określonego w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego, według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 obowiązujących po dniu 1 lipca 2004 r. Pogląd ten wzmacnia art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, odsyłający w zakresie warunków emerytalnych do przepisów dotychczasowych (obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1999 r.). Prawo do emerytury na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej nabywa zatem ubezpieczony, który 1 stycznia 1999 r. legitymował się wymaganym okresem ogólnym i szczególnym stażem ubezpieczenia, choćby wymagany wiek emerytalny

osiągnął po tej dacie, niezależnie od tego, czy w chwili dożycia wymaganego wieku emerytalnego miał status pracownika, wykonywał inną pracę (np. prowadził działalność gospodarczą), czy też w ogóle nie był zatrudniony. Skoro skarżący nie zakwestionował tego, że w dniu 1 stycznia 1999 r. ubezpieczony legitymował się „przenoszącym 15 lat” zatrudnieniem w warunkach szczególnych, przeto na gruncie tego wiążącego Sąd Najwyższy ustalenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), zaskarżony wyrok nie naruszył art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił niemającą usprawiedliwionych podstaw skargę kasacyjną w zgodzie z art. 398¹⁴ k.p.c.